

Egy elpusztult település a mocsárvilágban: Vátyon környezettörténete

Kovács Balázs

Archaeobotanikus, természetvédelmi mérnök

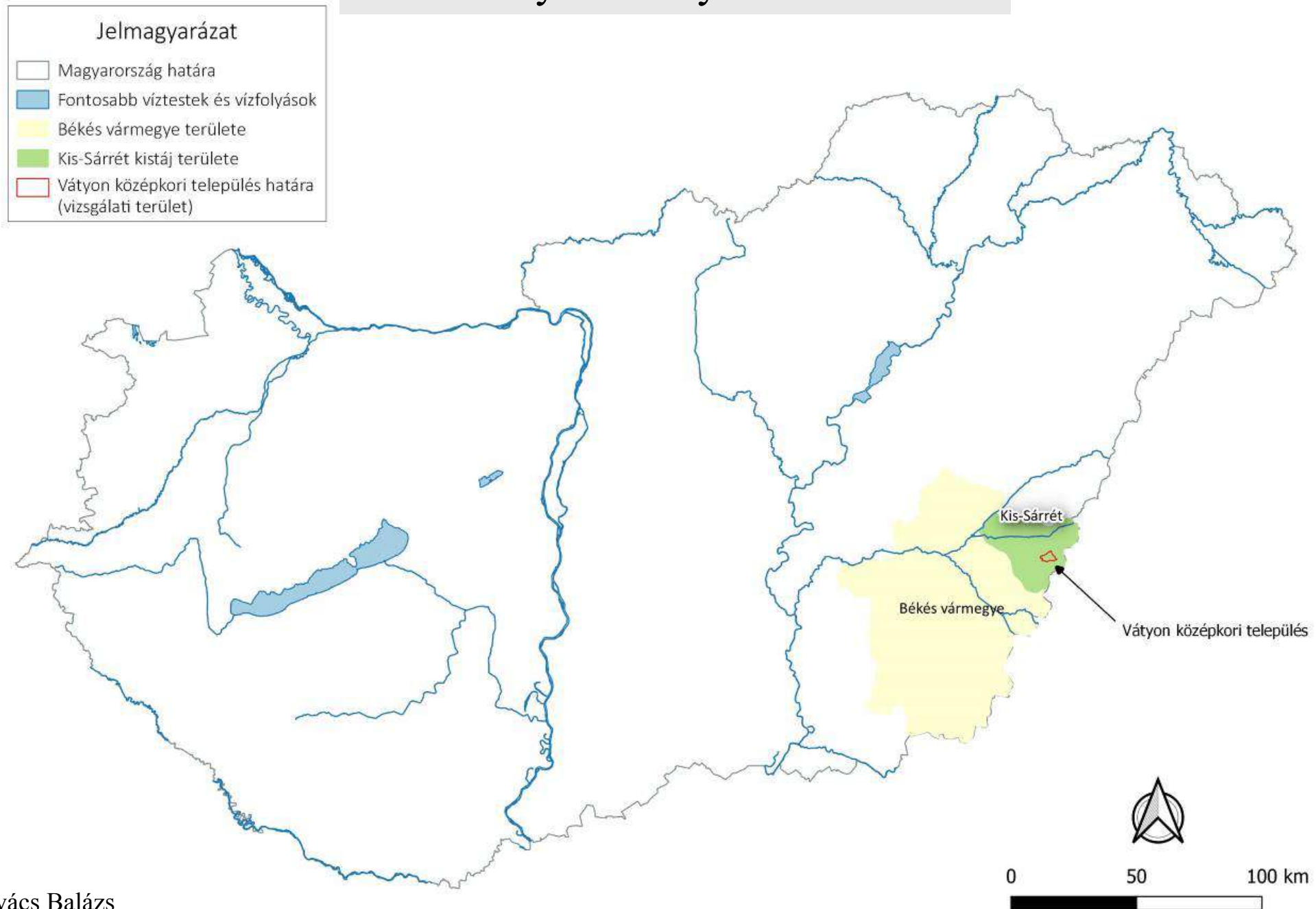
2025

NEMZETI
RÉGÉSZETI
INTÉZET

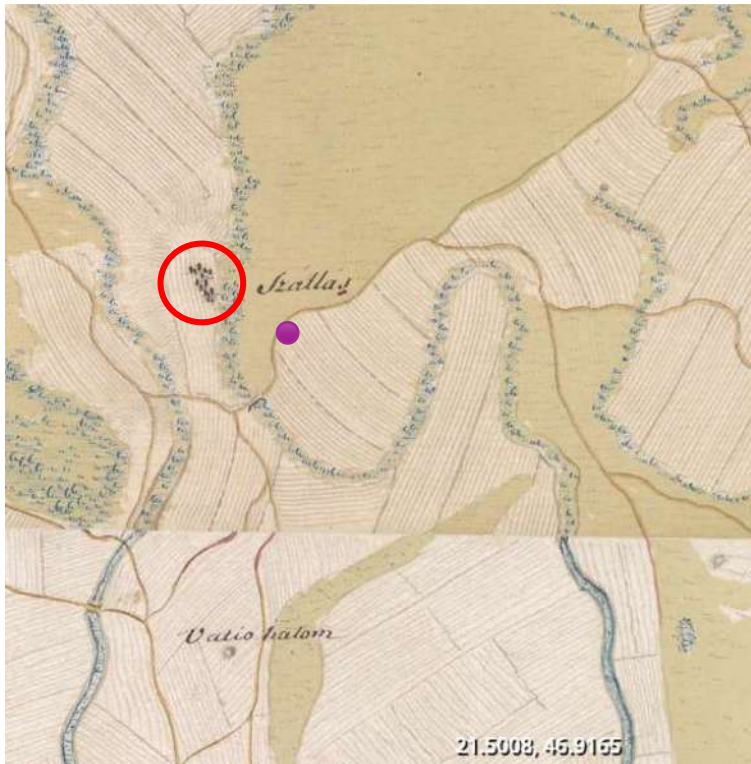
Vátyon elhelyezkedése

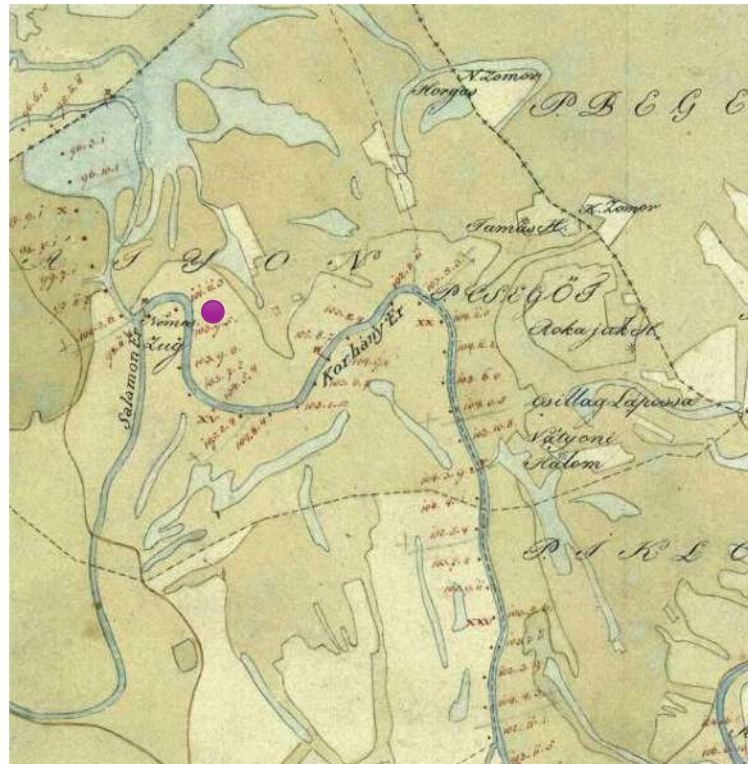

Vátyon környezetének képe

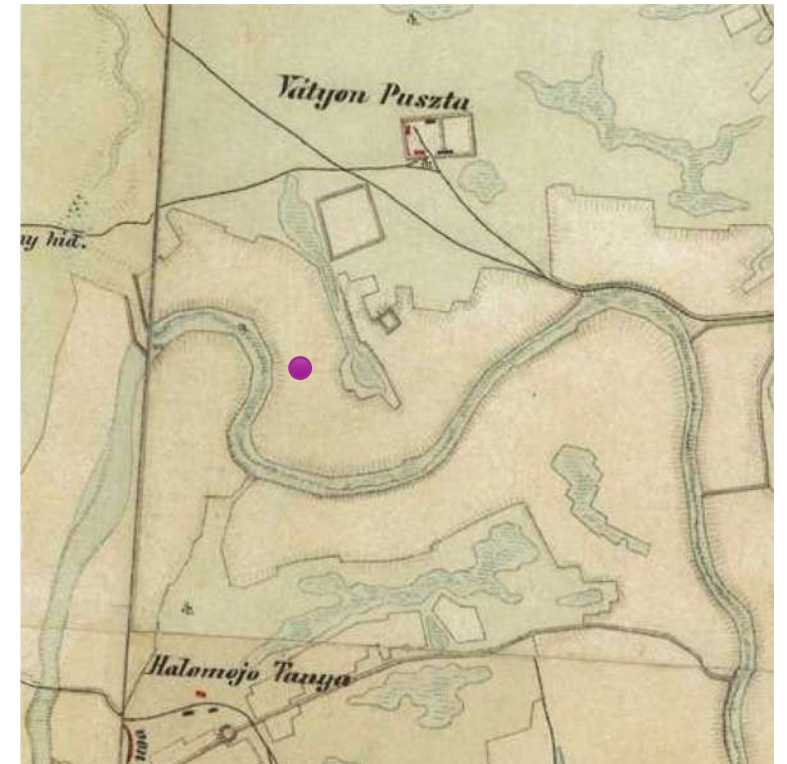
- Jelentős különbségek fedezhetők fel egyes térképrészletek között

Első Katonai Felmérés (1782-85)
(forrás: maps.arcanum.com)

Huszár Mátyás térképe (1822)
(forrás: maps.hungaricana.hu)

Második Katonai Felmérés (1819-1869)
(forrás: maps.arcanum.com)

Fotó: Bíró István

(Forrás: Herman Ottó - A magyar halászat című könyvéből)

(Forrás: Herman Ottó - A magyar halászat című könyvéből)

gyapjúsás
(Forrás: Felix Riegel)

aldrovanda
(Forrás: flowgrow.de)

fehér tündérrózsa

fehértünderlily

gyapjúsás

aldrovanda

fehér tündérrózsa

fehérmájvirág

A Kis-Sárrét növényvilága

- Az elmúlt évszázadok élőhelyátalakítása után is számos védendő érték maradt fenn.

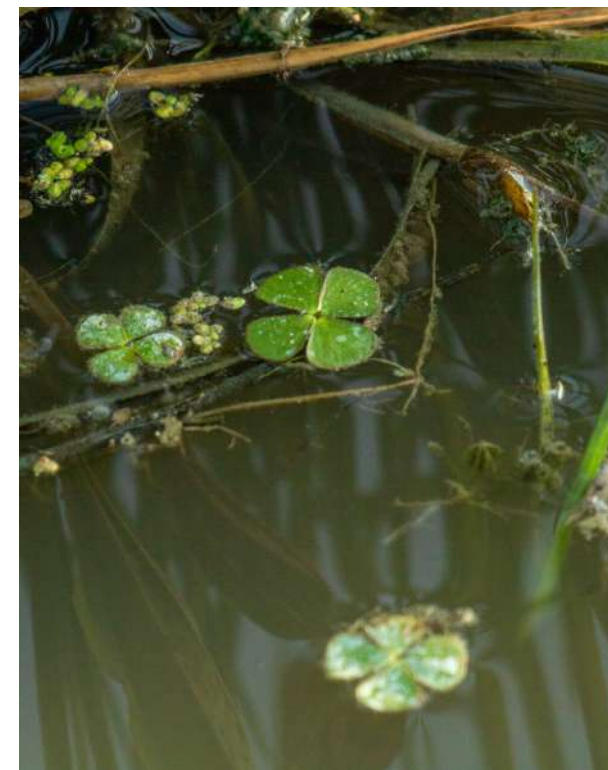
mocsári kosbor
(*Anacamptis laxiflora*)

kisfészkű aszat
(*Cirsium brachycephalum*)

lápi pitypang
(*Taraxacum palustre*)

négylevelű mételyfű
(*Marsilea quadrifolia*)

A vátyoni rét

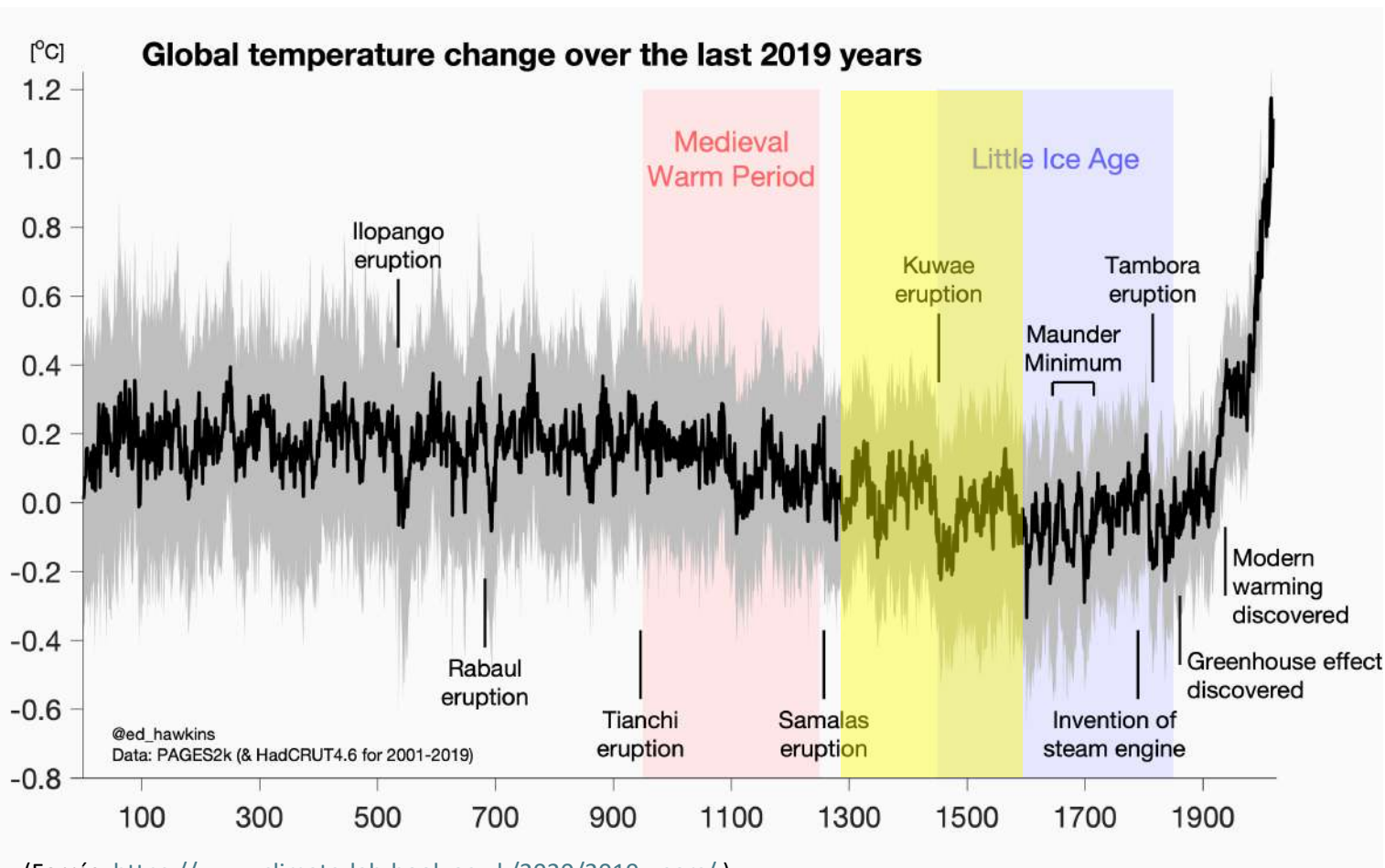

A vátyoni rét

Éghajlati adottságok

(Forrás: <https://www.climate-lab-book.ac.uk/2020/2019-years/>)

- Kis jégkorszak idején (LIA): enyhe lehűlés, csapadékosabb időszakok a Kárpát-medencében
- Hőmérséklet-csökkenés mellett: fokozott tavaszi és téli csapadék, tartós hótakaró
- Árvízveszély és talajvízszint-emelkedés a vízparti területeken
- A települések feltételezhetően magasabb térszínekre költöztek
- Kedvező csapadékelátottság és középkori agrotechnika → növekvő terméshozam

Az egykori Vátyon település elhelyezkedése

Jelmagyarázat

Vátyon határvonala

OLCSIPUSZTA

Zsadány

Begécs-víztározó

BEGÉCSPUSZTA

Atyás

Geszt

Mezőgyán

Google Earth

Image © 2024 Airbus

3 km

A Korhány-ér mai környezete

2024.11.11

Google Earth

Image © 2024 Airbus

600 m

DOI:

[10.1556/0208.2025.00111](https://doi.org/10.1556/0208.2025.00111)

© 2025 The Author(s)

STUDY

Vátyon középkori település mezőgazdaságtörténeti kutatása non-destruktív módszerekre alapozott régészeti talajtani és régészeti növénytani adatok alapján

PETŐ Ákos^{1*} , KOVÁCS Balázs^{1a} , MESTERHÁZY Gábor^{2b} ,
SALÁTA Dénes^{1c} , MILINKÓ István^{1d} , MOLNÁR Ábel Péter^{1e} ,
KOVÁCS Bianka^{3f} , BERTA Adrián^{3g} és ZATYKÓ Csilla^{3h}

¹ Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Vadgazdálkodási és Természetvédelmi Intézet, Természetvédelmi és Tájgazdálkodási Tanszék, Páter Károly utca 1., 2100 Gödöllő, Magyarország

² Nemzeti Régészeti Intézet, Magyar Nemzeti Múzeum, Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ, Daróczi út 3., 1113 Budapest, Magyarország

³ ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja, Régészeti Kutatóintézet, Tóth Kálmán utca 4., 1097 Budapest, Magyarország

Kézirat beérkezett: 2025. július 1. • Kézirat elfogadva: 2025. július 24.

NEMZETI
RÉGÉSZETI
INTÉZET

ELTE

HUMÁN TUDOMÁNYOK
KUTATÓKÖZPONTJA

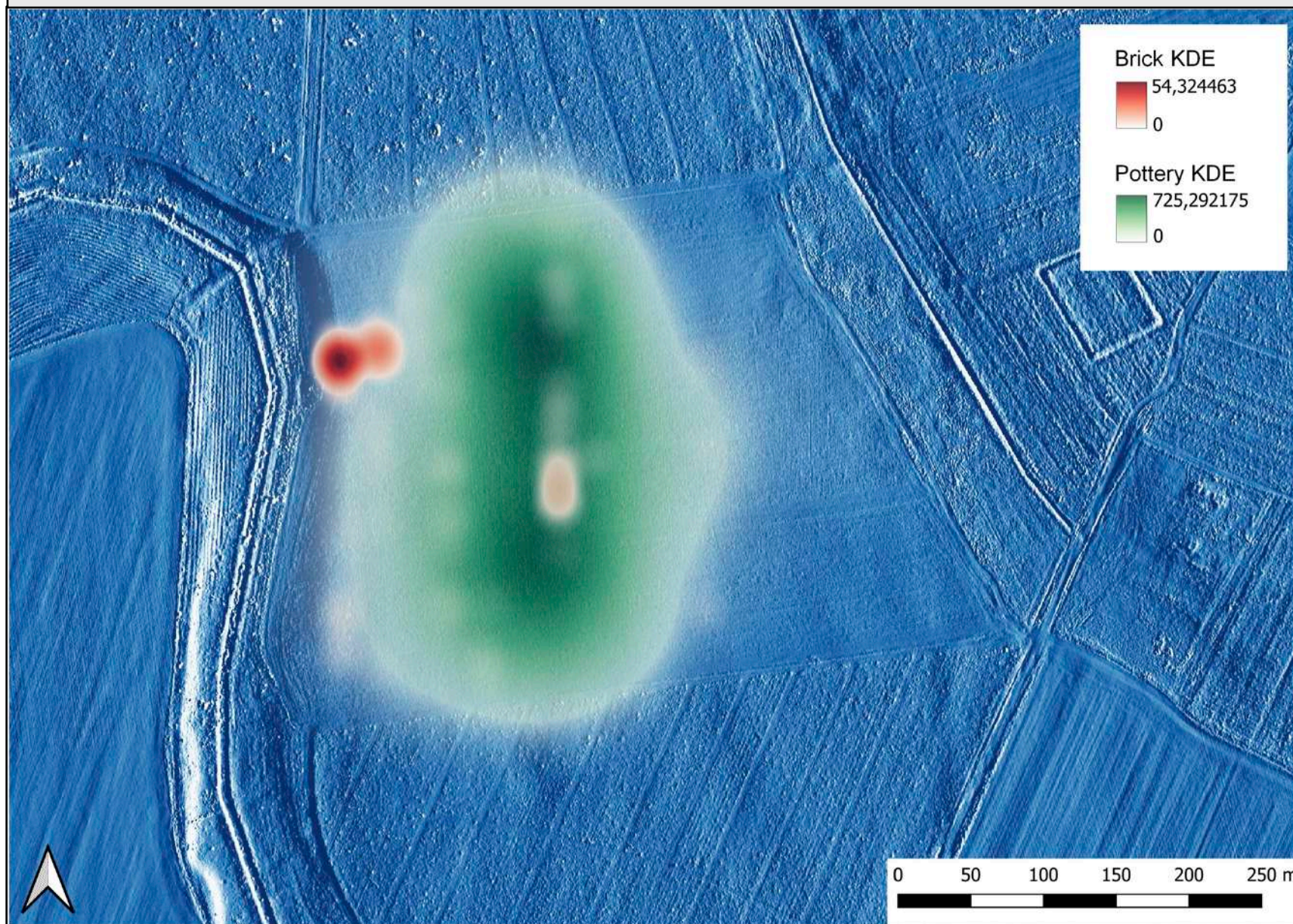

A mintavétel területe

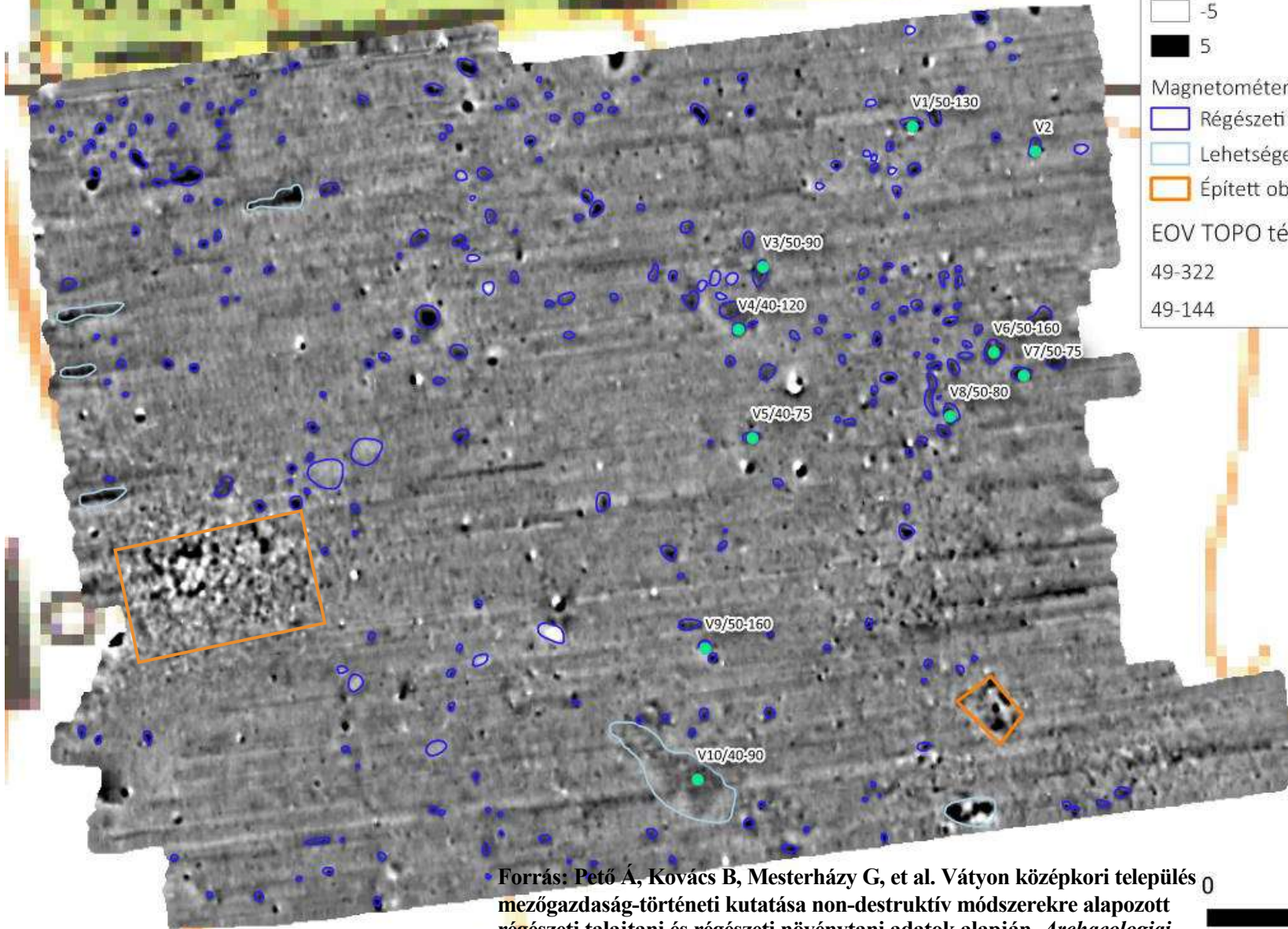
2024.05.21.

Kerámia- és téglaszóródás térképe Geszt-Vátyon faluhely lelőhely területén

Forrás: Pető Á, Kovács B, Mesterházy G, et al. Vátyon középkori település mezőgazdaság-történeti kutatása non-destruktív módszerekre alapozott régészeti talajtani és régészeti növénytani adatok alapján. *Archaeologiai Értesítő*. Published online September 26, 2025.
doi:10.1556/0208.2025.00111

A magnetométeres felmérés eredménye

Jelmagyarázat

- kijelölt mintavételi pontok (fúrásponatok)

Magnetométeres felmérés

- -5
- 5

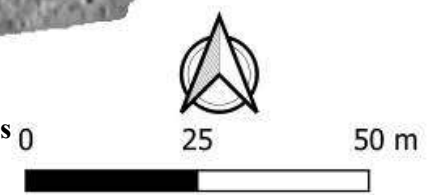
Magnetométeres felmérés értelmezése

- Régészeti anomália
- Lehetséges régészeti anomália
- Épített objektum

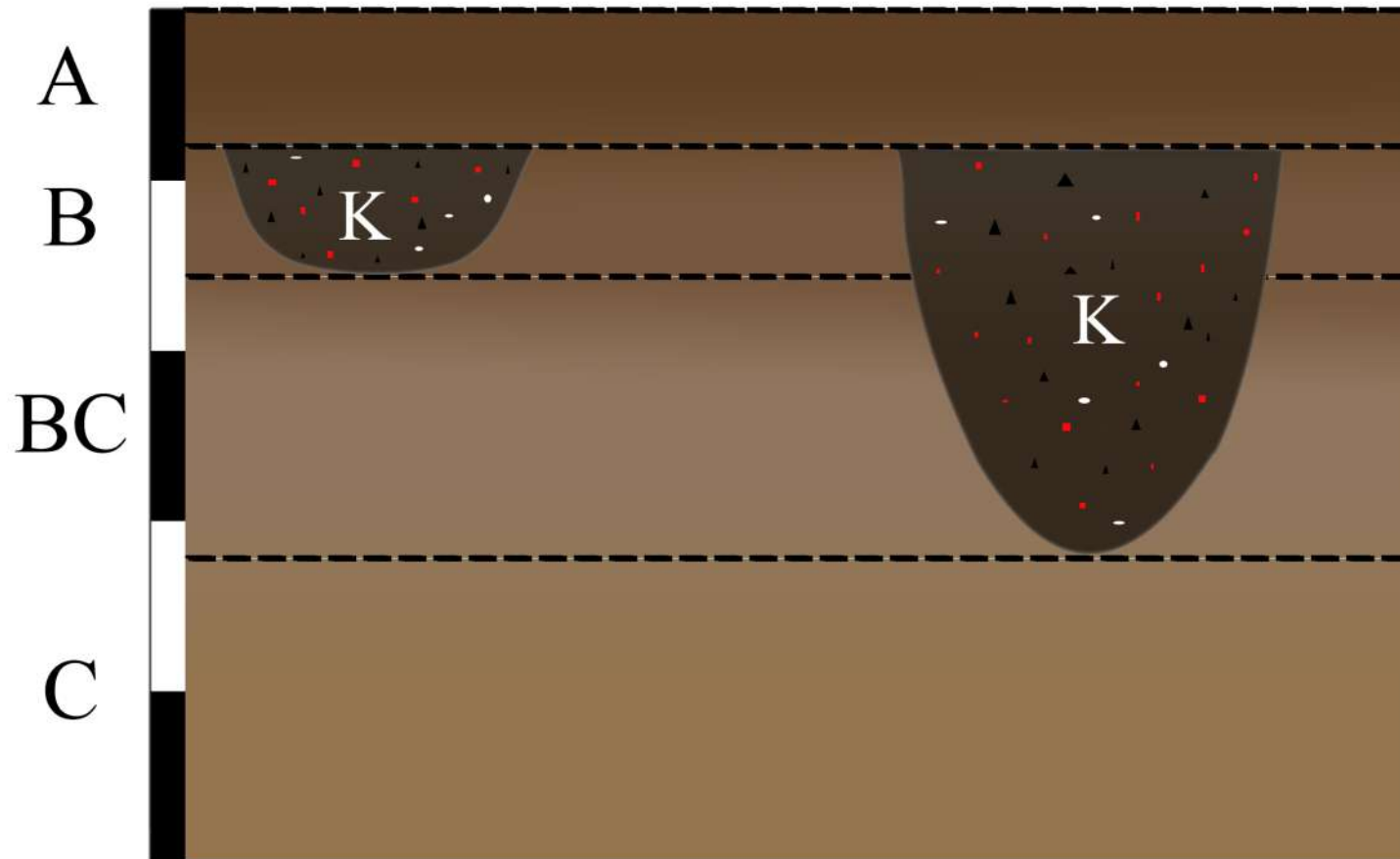
EOV TOPO térképszelvény(ek):

- 49-322
- 49-144

Forrás: Pető Á, Kovács B, Mesterházy G, et al. Vátyon középkori település mezőgazdaság-történeti kutatása non-destruktív módszerekre alapozott régészeti talajtani és régészeti növényntani adatok alapján. *Archaeologiai Értesítő*. Published online September 26, 2025. doi:10.1556/0208.2025.00111

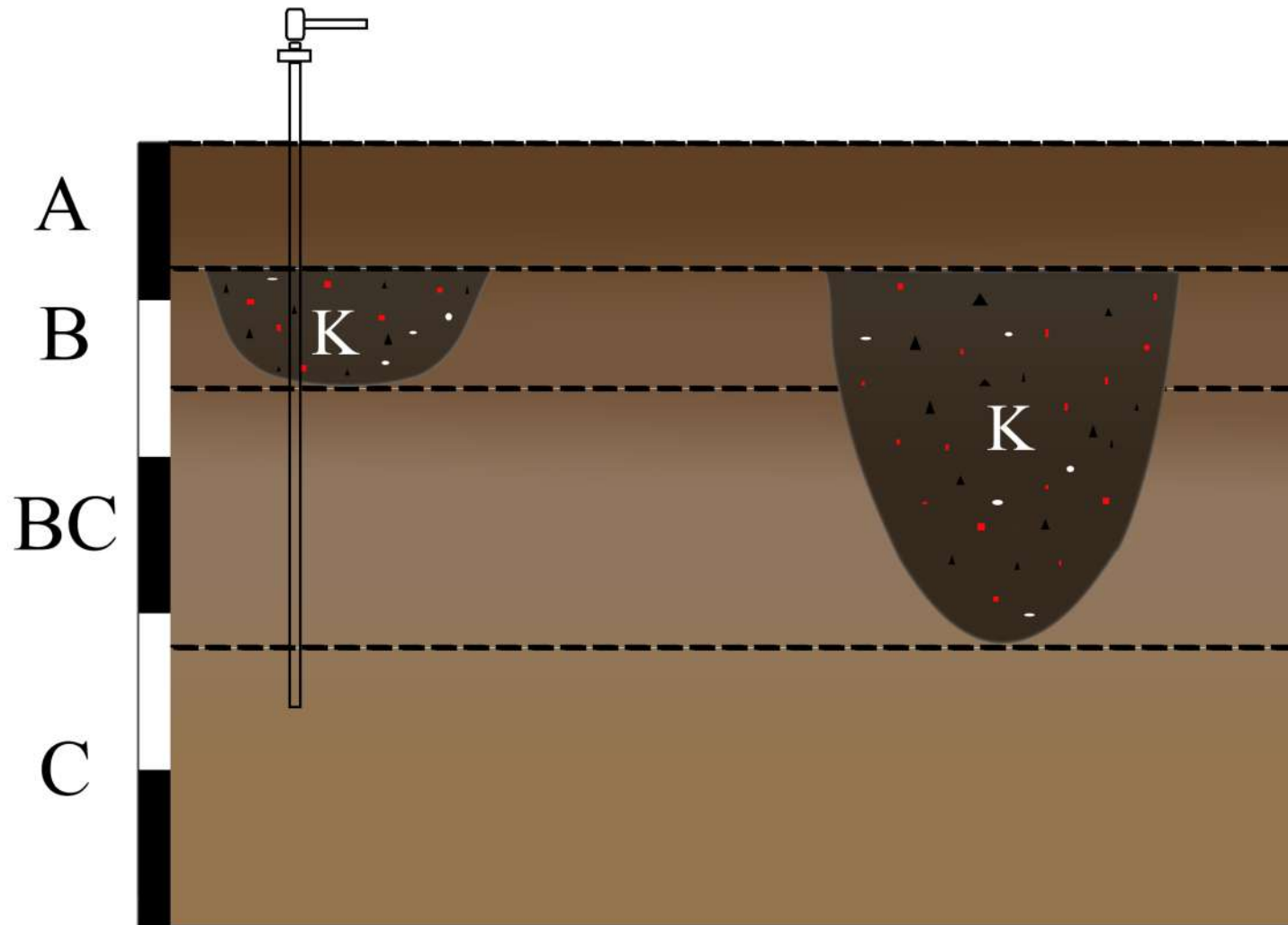

Talajfúróval végzett mintavétel:

Készítette: Kovács Balázs

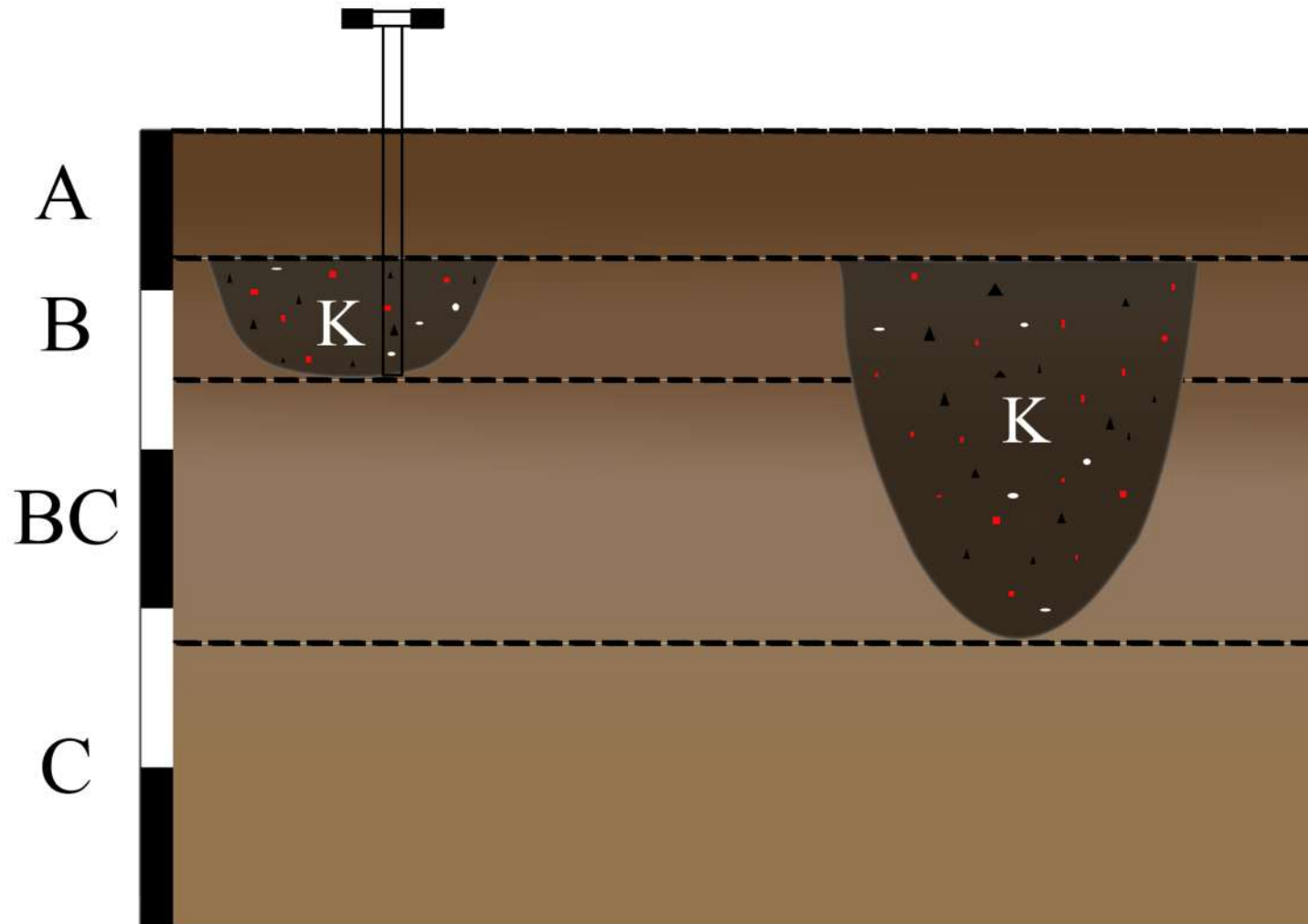
Talajfúróval végzett mintavétel:

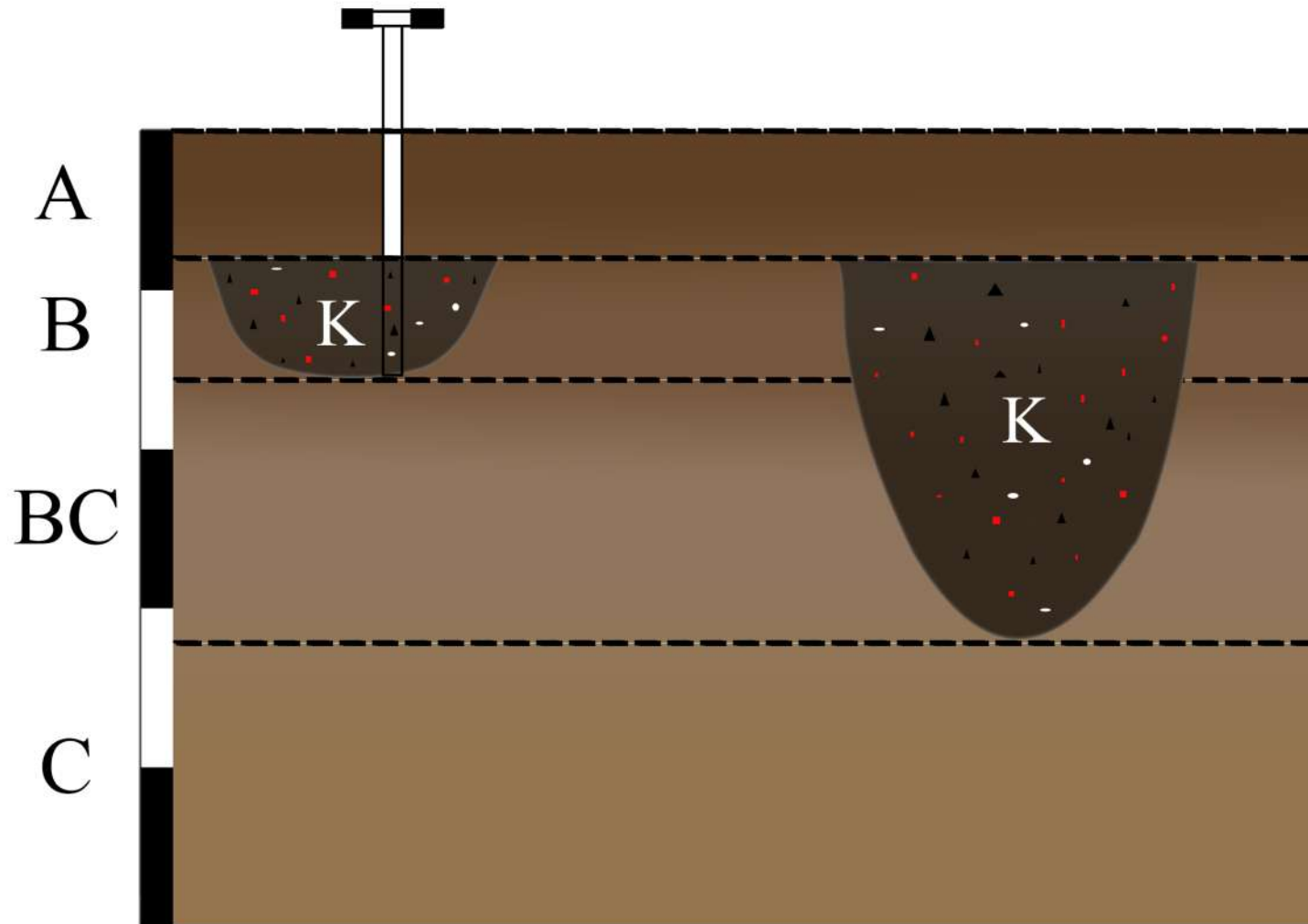
Készítette: Kovács Balázs

Kézi kanálfúróval végzett mintavétel:

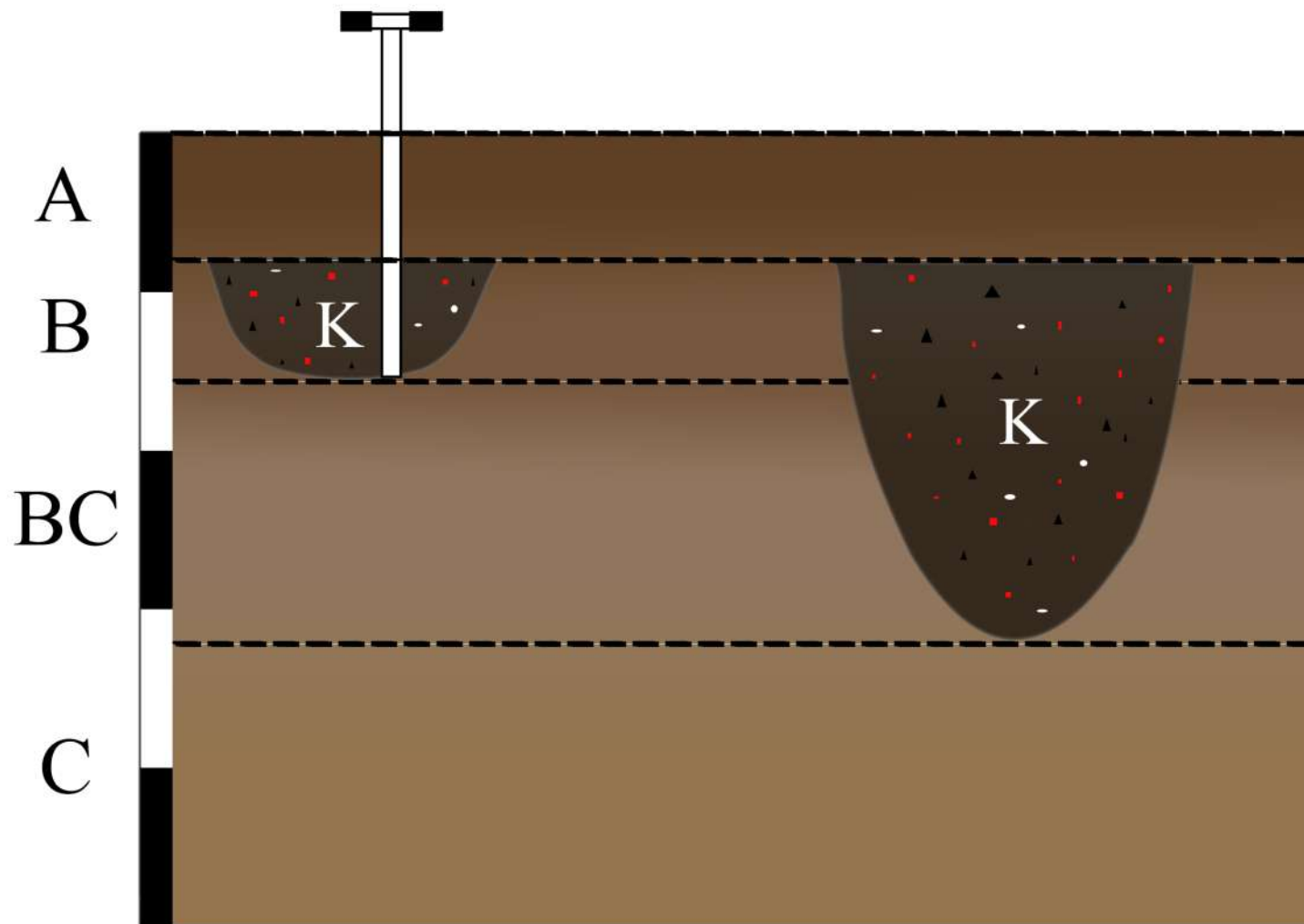

Kézi kanálfúróval végzett mintavétel:

Készítette: Kovács Balázs

Kézi kanálfúróval végzett mintavétel:

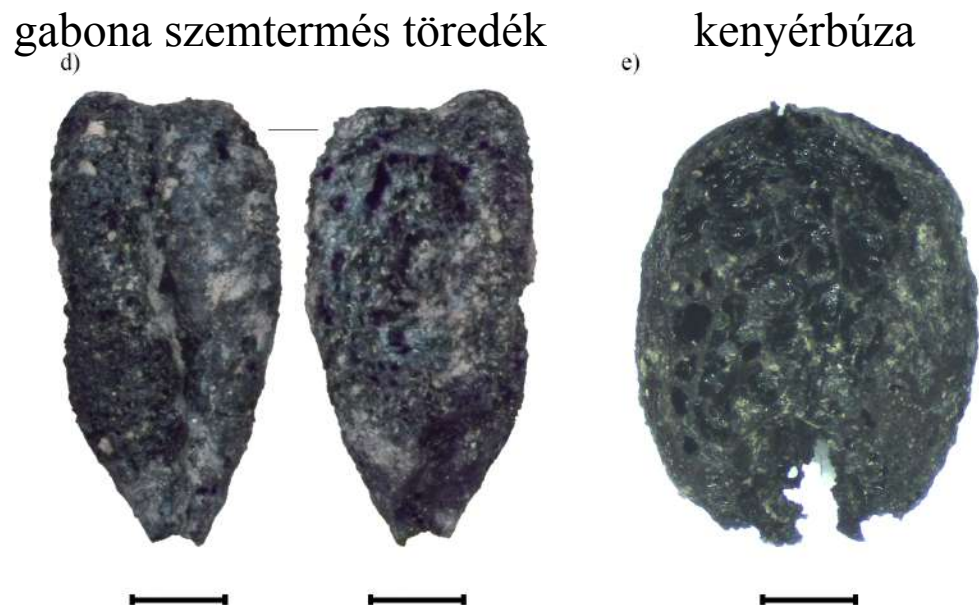
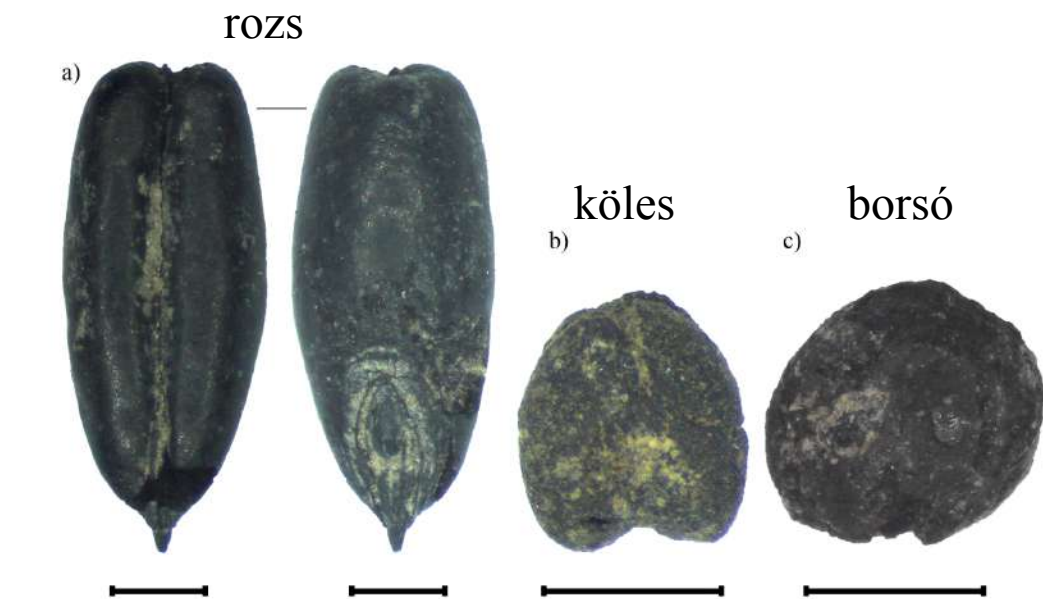
Készítette: Kovács Balázs

Régészeti növénytani vizsgálat - Labormunka

1. A régészeti növénytani maradványok elkülönítése a recens növényi anyagoktól, talajszemcséktől
2. A magok, termések fajszerű meghatározása

(kép forrása: biokiskert.hu)

Borsó

(kép forrása: grizly.hu)

Köles kása

Rozs

(kép forrása: irida.md)

tarló tisztesfű
(Forrás: wikipedia)

erdei mályva
(Forrás: wikipedia)

négymagvú bükköny
(Forrás: wikipedia)

zöld/ragadós muhar
(Forrás: novenyeink.hu)

pokolvar libatop
(Forrás: Rolf Wißkirchen)

fehér libatop
(Forrás: agrobazeapp)

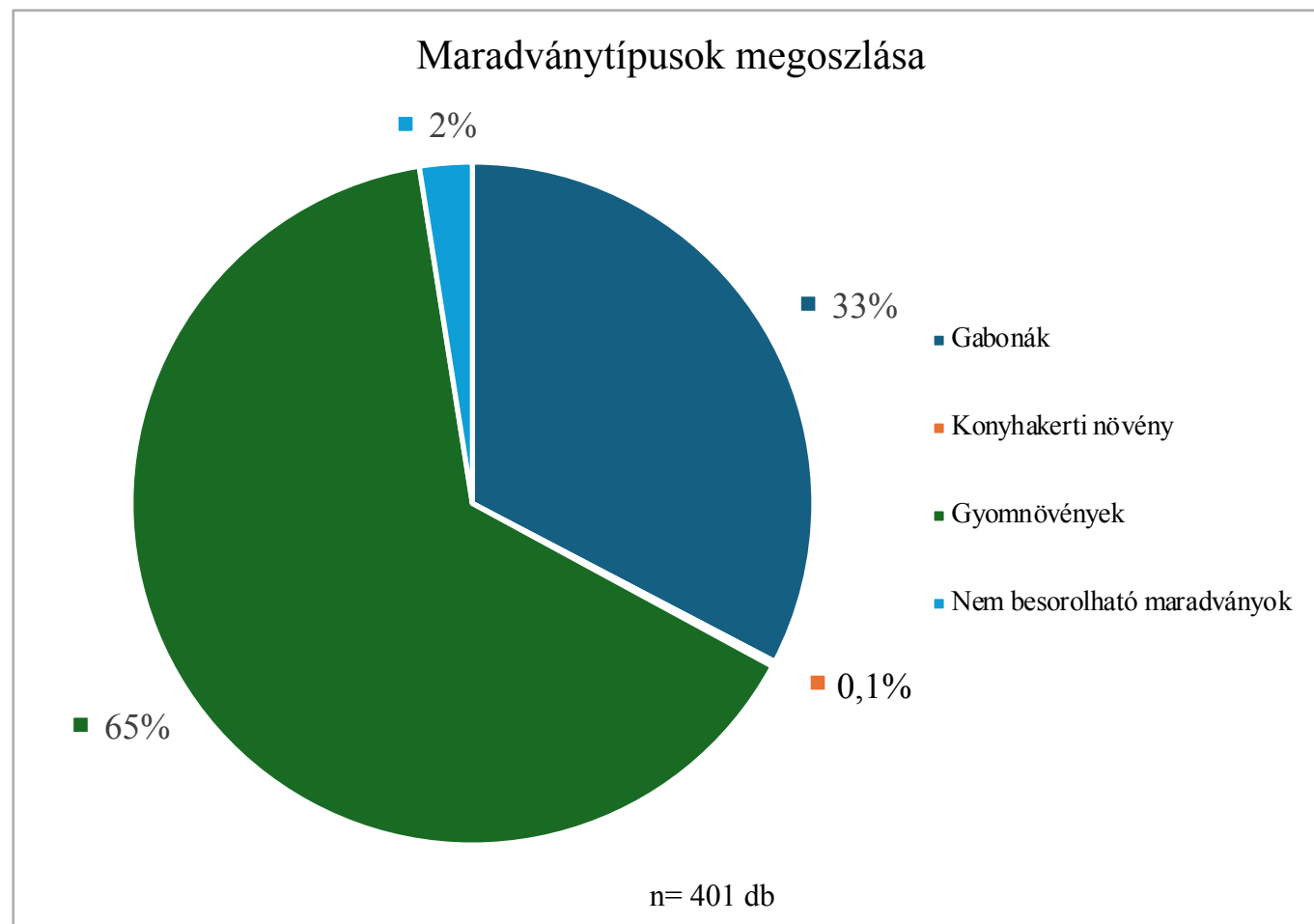
gyanús galaj
(Forrás: Bing Liu)

tyúkhúr
(Forrás: wikipedia)

Eredmények

Archaeobotanikai vizsgálat

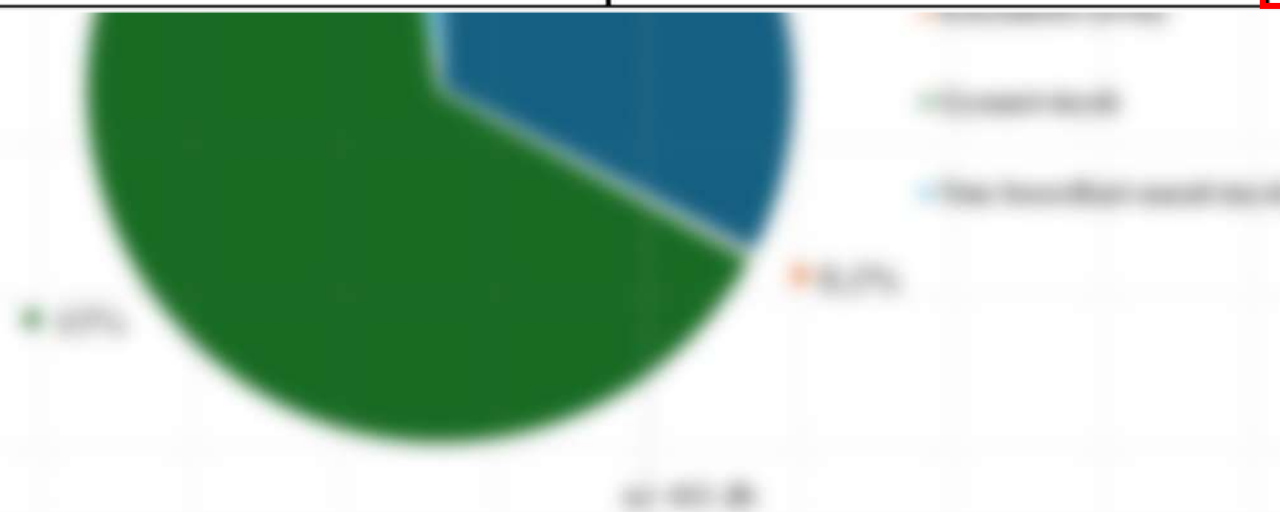

Eredmények

Archaeobotanikai vizsgálat

Átlagkorok és szórások

Minta azonosítója	Minta típusa	konvencionális ^{14}C -kor (1σ)	Naptári kor (cal AD) (2σ)
V1/50-130	szenült gabona szemtermés	504 ± 15	cal AD 1409–1437
V9/2/100-160	szenült gabona szemtermés	548 ± 15	cal AD 1327–1423

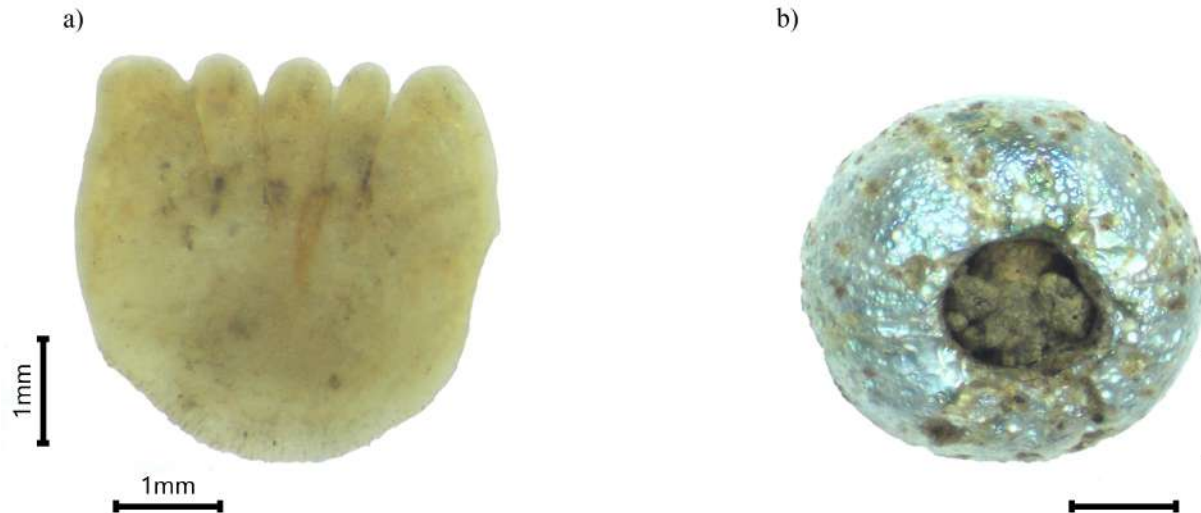

Eredmények

A leletek interpretációja

Egyéb előforduló leletek:

- Ételmaradványok, halpikkely, üvegsalak, üveg, paticstöredék, kerámiatöredékek, csonttöredékek, gyöngy

Vátyon végzete

- A 16. és 17. század során a térséget sorra érték a támadások
- A helyiek ismerték a mocsarakat, ezekben bújtak el
- A török kiűzése utáni első összeírás:

Elsőnek felsorolja azokat az elpusztult településeket, amelyek „már emberemlékezet óta lakatlanok, elpusztultak, ezek: *Bagd, Barmod, Begécs, Bölcsi, Gyanté, Iklód, Keszi, Kéza, Kölesér, Költ, Középugra, (mindhárom Ugra, Kis- és Nagy-Ugra, valamint Monostorugra elpusztult), Okány, Oroszi, Peszere, Piski, Prépostösi, Sarkadösi, Simonkerék, Szil, Sziltarcsa, Tamási, Varsány, Vátyon.*

Mindebből a későbbiek során csak Ugra és Okány települtek újra.

Köszönöm a figyelmet!

